

ВОРОБЕЦЬ Вікторія Вікторівна,
заступник директора Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ У ФОРМУВАННІ ВІДКРИТОГО ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ DSpace.UZHNU.EDU.UA ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ІМІДЖУ ТА РЕЙТИНГУ УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.8):021.61.028.27:004

У статті висвітлюється роль Наукової бібліотеки у формуванні відкритого електронного архіву як електронного сховища наукових напрацювань вчених Ужгородського університету, з метою популяризації наукових досягнень вишу й підвищення іміджу та рейтингу університету. Розкриваються практичні навички специфіки наповнення репозитарію бібліотекою.

***Ключові слова:** Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, інституційний репозитарій, електронне сховище публікацій, відкриті електронні архіви, DSpace.*

Цифрова епоха внесла зміни не тільки у життя суспільства, але й в усі сфери діяльності людини. Не оминув цей процес й бібліотечну галузь, значення якої – зберігати та поширювати надбання людства. В діяльність бібліотек інноваційні технології увірвались стрімко та впевнено. Впровадження нових бібліотечних технологій забезпечило формування інформаційних ресурсів, якими володіють книгозбірні. Саме це сприяло розвитку пошуку та поширенню інформації. Новітні технології бібліотеки зустріли з очікуванням змін, які стали нагальними та ефективними. Першим стартом інновацій стало створення

електронних каталогів, власних електронних ресурсів та баз даних. Електронні ресурси стають якісно новим видом носіїв інформації і сприяють підвищенню наукової ефективності вчених, що відображається на якості обслуговування користувачів сучасної бібліотеки. Інформаційні технології дозволили бібліотекам розвиватись новим шляхом, створюючи цифрові колекції і репозитарії (відкриті електронні архіви).

Інституційний репозитарій – це електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі. Він також трактується як публічно доступний архів наукової організації, призначений для публікації результатів досліджень.

Університетський інституційний репозитарій може містити: наукові статті, автореферати дисертацій та дисертації, навчальні матеріали, монографії чи їхні розділи, навчальні посібники, підручники, студентські роботи, матеріали конференцій, наукові збірники, патенти, зображення, аудіо- та відеофайли, веб-сторінки, комп'ютерні програми, статистичні відомості, навчальні об'єкти, наукові звіти, навчально-методичну літературу тощо. Отже, головна мета інституційного репозитарію полягає у створенні глобальної оглядовості наукових матеріалів установ і надання вільного доступу до них. Головними завданнями репозитарію є: сприяння зростанню популярності навчального закладу через представлення його наукової продукції в мережі Інтернет; збільшення індексу цитування (імпакт-фактору) завдяки забезпеченню вільного доступу до наукових публікацій; створення надійної та доступної системи обміну науковими роботами [3].

На погляд Наталії Левченко, існують різні думки щодо призначення репозитарію. Проте більшість фахівців сходиться в думці, що репозитарії виконують дві стратегічно важливі для вишу функції. По-перше, забезпечують академічні комунікації між дослідниками, збільшуючи конкуренцію та знижуючи монополізм наукових журналів. По-друге, виступають кількісним показником якості проведених наукових досліджень у конкретному університеті. Отже, вони працюють на підвищення іміджу та рейтингу університету як центру наукових досліджень [4, с. 5].

Історія вибору платформи репозитарію ДВНЗ “Ужгородський університет” розпочалась тоді, коли Центр інформаційних технологій університету дослідив і порівняв наявні програмні рішення, що використовуються провідними академічними установами для централізованого збереження електронних матеріалів. У результаті було визначено, що понад 70% з них використовують одну із наведених автоматизованих систем: DSpace, E-prints або Digital Commons (Bepress). Згідно з даними Реєстру репозитаріїв відкритого доступу (Registry of Open Access Repositories, ROAR), найбільш поширеною системою є DSpace [7].

DSpace – пакет вільного/відкритого програмного забезпечення, що постачає інструменти для керування цифровими активами і зазвичай використовується як основа для колективних архівів. Це програмне забезпечення також пропагується як платформа для цілей цифрового зберігання [1].

Головними перевагами автоматизованої системи DSpace є її безкоштовність, відкритість (Open Source), орієнтованість на самостійну публікацію матеріалів силами структурних підрозділів та авторами (принцип “самоархівування”), сучасність дизайну та інтерфейсу (приспосованість до перегляду на мобільних пристроях та ін.). В останніх версіях DSpace також посилено інтеграцію з такими важливими у освітньому співтоваристві сервісами, як Google Академія [7].

Структура університетського інституційного репозитарію складається з окремих спільнот. Спільнотою в репозитарії може бути будь-який науковий підрозділ університету (факультет, кафедра, бібліотека, дослідницький центр тощо), що займається науковою діяльністю та зареєстрований в інституційному репозитарії. Депозиторами архіву можуть бути науковці, викладачі, співробітники, студенти та аспіранти (за рекомендацією наукового керівника), які мають змогу розміщувати матеріали в репозитарій як самостійно, так і доручивши архівування координатору (співробітнику бібліотеки) [2].

У 2014 році, сприяючи підвищенню рейтингу Ужгородського університету, було розпочато створення електронного репозитарію (<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/>) наукових публікацій ДВНЗ “УжНУ”. Він був створений як єдиний електронний архів результатів науково-дослідної роботи, публікацій науковців, викладачів, аспірантів та сту-

дентів університету, дипломних і магістерських робіт студентів для їх централізованого зберігання та надання відкритого чи обмеженого доступу до них світовій академічній спільноті у режимі он-лайн.

Керуючись законодавчими вимогами, в університеті було розроблено ряд документів, які регламентують роботу Інституційного репозитарію. Серед них: “Положення про Електронний архів (інституційний репозитарій) ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, “Інструкція з реєстрації та завантаження публікацій до електронного репозитарію DSpace.UzhNU (самоархівування)”, наказ “Про впровадження електронного репозитарію наукових публікацій ДВНЗ “УжНУ”, “Положення про репозитарій ДВНЗ “УжНУ”, Авторський договір, “Інструкція щодо підготовки електронних матеріалів до публікації в електронному репозитарії DSpace.UzhNU”.

Наукова бібліотека УжНУ активно долучається до наповнення електронного репозитарію університету. Чітко усвідомлюючи значення підняття рейтингу цитування праць науковців УжНУ, бібліотека рішуче взяла на себе більшу частину наповнення репозитарію, ініціюючи наказ № 78/01-17 “Про поповнення репозитарію електронними версіями Наукових вісників УжНУ”. Користуючись авторським правом на Наукові вісники вишу, бібліотека щоденно поповнює електронне сховище публікацій науково-педагогічних співробітників університету. Попередньо бібліотека розміщує його повну електронну версію на власному сайті [6, с. 186].

Станом на 15 травня 2019 року в електронному репозитарії УжНУ представлено 23277 документів, із них 13520 документів (матеріали вісників, науково-технічних збірників, журналів, матеріали конференцій ДВНЗ "УжНУ" та інше) розмістила Наукова бібліотека. Саме інноваційні перетворення спонукали університетську книгозбірню до активізації роботи з наповнення електронного сховища наукових публікацій вчених університету. За основу наповнення репозитарію бібліотека взяла власні видання вишу, пріоритетом стали Наукові вісники УжНУ. Перерахуємо Наукові вісники УжНУ, вказуючи у квадратних дужках кількість внесених статей:

- Науковий вісник УжНУ Серія: Біологія [773];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Економіка [1589];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Математика і інформатика [282];

- Науковий вісник УжНУ Серія: Медицина [1138];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство [986];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Фізика [617];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Філологія [166];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Право [2227];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Географія. Землеустрій. Природокористування [63];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Педагогіка. Соціальна робота [1586];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Політологія. Соціологія. Філософія [306];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Філологія. Соціальні комунікації [522];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Хімія [563];
- Науковий вісник УжНУ Серія: Історія [354].

Яким чином бібліотека володіє даним архівом, які методи електронного дублювання та які механізми застосовує?

По-перше, книгозбірня застосовує метод запозичення електронних копій Наукових вісників із сайту Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського.

По-друге: оскільки бібліотека не має власного технічного забезпечення, то, керуючись наказом по УжНУ № 70/01-17 від 03.10.2014 р. “Про впровадження електронного репозитарію наукових публікацій ДВНЗ “УжНУ” для проведення процедури сканування, ініціювала наказ за № 78/01-17 від 06.10.2014 р. “Про поповнення репозитарію електронними версіями Наукових вісників УжНУ”.

По-третє: наразі бібліотека отримує обов’язковий електронний варіант Вісника зразу ж після його виходу в світ. Ці обов’язки покладені на власне університетське видавництво “Говерла”, редакційні ради кожного серійного видання. Відповідальність за надходження електронної копії до бібліотеки покладено на головного редактора видання. Саме такий метод є найрезультативнішим для процедури вчасного отримання кожного випуску Вісника. Подальша ж робота повністю лягає на плечі бібліотекарів, які, дотримуючись “Інструкції з реєстрації та завантаження публікацій до електронного репозитарію

DSpace.UzhNU (самоархівування), проводять архівування статті в репозитарій.

Процедура розміщення статті Вісника до DSpace.UzhNU має свою специфіку і вона полягає в адміністративному повноваженні, яке отримала бібліотека від Центру інформаційних технологій УжНУ.

Процес передбачає:

- редагування (виправлення помилок опису);
- заміну файлу (PDF);
- переміщення публікації (з одного зібрання в інше);
- створення ярликів (за умови співавторства);
- видалення матеріалу;
- контроль доступу до груп та користувачів.

Наукова бібліотека УжНУ працює з електронною бібліотечною програмою УФД/Бібліотека, українським програмним бібліотечним забезпеченням, рекомендованим Міністерством освіти та науки України. Після отримання друкованого варіанта Вісника створюється не лише його бібліографічний опис, а й бібліографічний опис кожної статті, розміщеної у випуску. Потім електронний варіант Вісника поділяється на окремі файли і лише тоді завантажується бібліотекою в репозитарій університету.

Завдання бібліотеки – накопичувати масив електронних документів і надавати відкритий доступ до них, створюючи та підтримуючи інституційні репозитарії. Бібліотека повинна бути невід’ємною та важливою структурою університету, яка впливає на його рейтингові показники [5].

Висновки: з викладеного матеріалу прослідковується особливе значення та роль Наукової бібліотеки у поповненні університетського репозитарію, який виконує функцію не тільки електронного сховища наукових напрацювань вчених університету, а й слугує для популяризації наукових досягнень ВНЗ та підвищення іміджу та рейтингу університету як центру наукових досліджень. Завдяки існуванню репозитарію вищу піднімаються наукометричні показники, а відтак і рейтинг установи і бібліотеки. Репозитарій – це розвиток інституційної політики, реалізації стратегії наукових досліджень з подальшим їх розповсюдженням у мережі Інтернет, а бібліотека сприяє активізації цього процесу, виконуючи важливу роль провідника між наукою і світом.

Джерела та література:

1. DSpace. *Вікіпедія*: вільна енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/DSpace> (дата звернення: 14.05.19).
2. Великосельська О. М. Інституційний репозитарій Хмельницького національного університету як засіб популяризації наукових публікацій університетської спільноти. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/Buletен16/buletен16.htm (дата звернення: 14.05.19).
3. Інституційний репозитарій. *Вікіпедія*: вільна енцикл. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інституційний_репозитарій (дата звернення: 14.05.19).
4. Левченко Н. Відкритий електронний архів – важливий чинник публікаційної активності науковців. *Бібліотечний вісник* 2018. №5. С. 3–7.
5. Левченко Н. Вплив інституційного репозитарію на рейтинг вищого навчального закладу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/73907270.pdf> (дата звернення: 21.05.19).
6. Медведь М. М. Бібліотека Ужгородського національного університету – складова сучасного інформаційного простору. *Міжнародний науковий вісник*: збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції “Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності”, Ужгород-Кошице, 3 березня 2016 року / ред. кол. В. І. Смолянка (голова), І. В. Артёмов та ін. – Ужгород: ДВНЗ “УжНУ”, 2016. Вип. 1(12). С.183–188. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8546>
7. Створення єдиного електронного репозитарію (сховища) наукових публікацій УжНУ. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-it/dspace> (дата звернення: 15.05.19).

РОЛЬ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ В ФОРМИРОВАНИИ ОТКРЫТОГО ЭЛЕКТРОННОГО АРХИВА DSpace.Uzhnu.edu.ua как важный фактор повышения имиджа и рейтинга университета

В. В. Воробец

Аннотация

В статье освещается роль Научной библиотеки в формировании открытого электронного архива как электронного хранилища научных работ ученых Ужгородского университета с целью популяризации научных достижений вуза и

повищення іміджу і рейтингу університета. Раскрываются практические навыки специфики наполнения репозитария библиотекой.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, институциональный репозитарий, электронное хранилище публикаций, открытые электронные архивы, DSpace.*

THE ROLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY IN THE FORMATION OF THE OPEN ELECTRONIC ARCHIVES DSpace.UZHNU.EDU.UA AS AN IMPORTANT FACTOR OF IMPROVEMENT AND RATING OF THE UNIVERSITY

V. Vorobets

Summary

The article covers the role of the Scientific Library in the formation of an open electronic archive as an electronic repository of the scientific achievements of the scientists of Uzhhorod National University, in order to promote the scientific achievements of the university and enhance the image and rating of the university as the center of the scientific research. The practical skills of filling the repository library with the specifics are revealed. The practical skills and specific tips of the process of filling the repository database are disclosed.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, institutional repository, electronic repository of publications, open electronic archives, DSpace.*

ГАМНИК Магдалина Василівна,
завідувач сектору обмінно-резервного фонду
Наукової бібліотеки
ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ОБМІННО-РЕЗЕРВНОГО ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.87) + 025.2:004.91

У статті йдеться про переваги та зручність запровадження комп'ютерних технологій у роботу обмінного та резервного фонду бібліотеки на прикладі застосування інновацій в бібліотеці Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *обмінно-резервний фонд бібліотеки, інформаційні бібліотечні технології, бібліотечні інновації, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, бібліотечна програма.*

Обмінно-резервні фонди є одним із важливих джерел комплектування бібліотечного фонду будь-якої книгозбірні. Існує два підходи до організації обмінно-резервних фондів: обмінний і резервний фонди, які складають одну загальну структуру і відокремлюються в бібліотеці як самостійний підрозділ. Обмінний та резервний фонди – різні за своїм призначенням об'єкти. Резервні фонди є проміжною ланкою між поточним комплектуванням і тими фондами, для яких створюється резерв. Обмінний фонд бібліотеки – це проміжна ланка між тими фондами, в яких подальше зберігання документів є недоцільним, та непрофільними і дублетними документами поточного комплектуван-